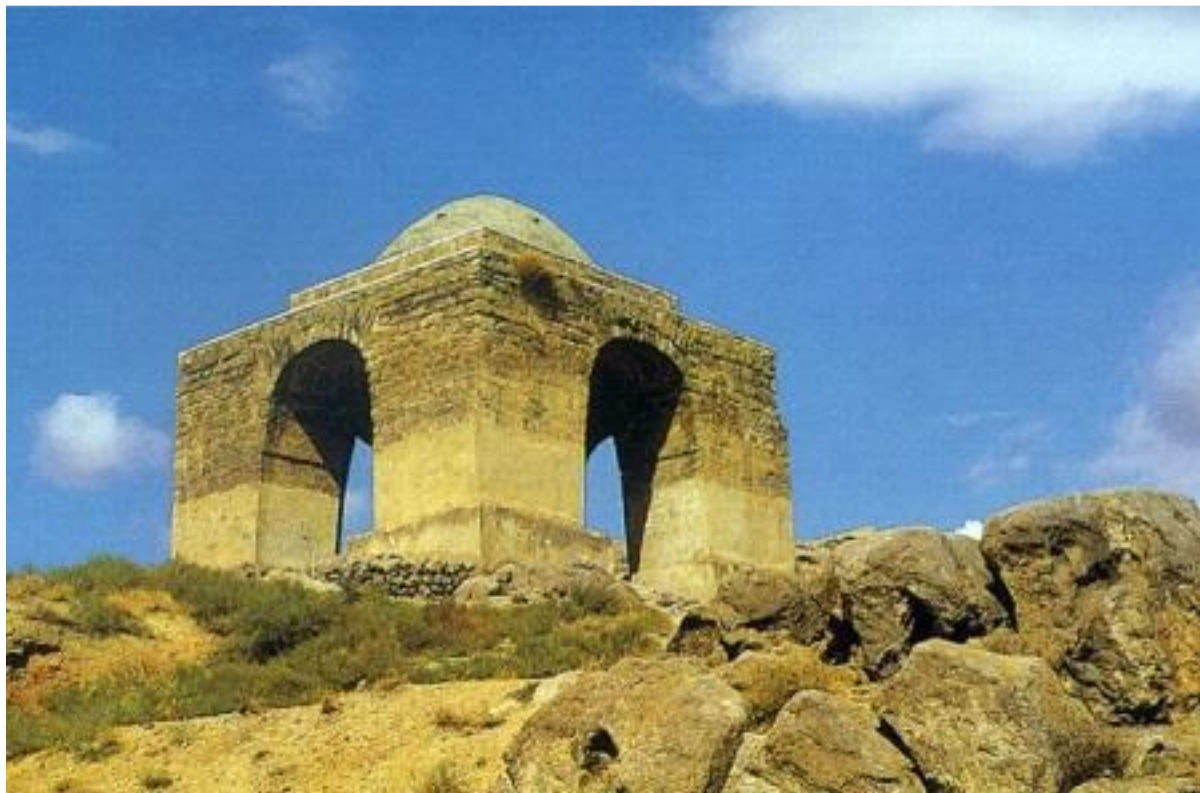


درآمدی بر شناخت معماری ایران



جلسه پنجم

مدرس: علی رضا زادقناد

مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

معماری شیوه پارتی معادل دوره‌های سلوکیان، اشکانیان و ساسانیان

معماری شیوه پارتی

✓ این شیوه مربوط به پس از حمله اسکند به ایران است.

✓ محدوده زمانی این سبک دوران اشکانی، ساسانی و حتی در بعضی از نقاط ایران تا قرن سوم و چهارم هجری دنبال شد.

سلوکیان - اسکندر و جانشینان قرن چهارم تا سوم ق. م

با شکست هخامنشیان از اسکندر با امتزاج دو فلسفه شرقی و غربی مواجه هستیم: یکی مبتنی بر منشا فرهنگی دولتی که خود را از آسمان می‌داند، حمایت مغان را داراست و نقش راهبری مردمان را بر عهده دارد و ریشه خود را از تمدن‌های بین‌النهرین گرفته و با دین زرتشت بارور شده است؛ دولتی که نه فقط بر روی روابط مادی مردمان خود بلکه بر روابط و ارتباطات معنوی آن‌ها نیز سلطه خود را گسترانیده است و دیگری مبتنی بر فلسفه مادی دولتی که قدرت خود را از زمین می‌گیرد و خدایانش در کوه المپ ذاتی انسانی دارند. دولتی که فلسفه آموخته و آنچه رشد داده است، فلسفه سیاسی است. بنابراین نگرشی کاملاً مادی به جهان دارد.

□ شهرسازی سلوکیان

▪ دولت سلوکی برای تحکیم خود و گسترانیدن سلطه‌اش بر سرزمین‌های مفتوحه، بیش از ۴۰۰ نو شهر در کنار قلاع نظامی ایجاد کرد که مشهورترین آنها شهر «صد دروازه» حدود دامغان امروزی بود. نوشهرهای این دوره با توجه به ریشه یونانی، مرکز عمده داد و ستد و تجارت، و با توجه به ریشه پارسی به گسترش روابط بازرگانی و صنعتی با روستاهای تحت نفوذ می‌پرداختند و شهر به مجموعه قلعه شهر و روستاهای به هم پیوسته اطلاق می‌شد.

سازمان فضایی کالبدی نوشهرهای سبک پارسی- هلنی، مانند طرح کلاسیک، هیپوداموس و شبکه معابر شطرنجی و با مقیاس انسانی بوده است. اولین بار مفهوم میدان در شهر با ریشه یونانی مطرح می‌شود. میدان مانند «آگورا» مرکز مبادلات فرهنگی، تجاری و اداری و تجلیگاه کالبدی دو فلسفه یونانی و ایرانی محسوب می‌گشت و کلیه ساختمان‌ها و مراکز مهم اطراف این میدان شکل می‌گیرد.

▪ **مکان استقرار شهر پارسی- هلنی: ۱-** در نزدیکی راه‌های ارتباطی و جاده‌های اصلی. ۲- در کنار قلعه نظامی و یا شهر قدیمی در منطقه‌ای مملو از روستاهای پیرامونی.

نکته: دوره سلوکی را دوره تجربه بزرگ و تاریخی و بنیانگذاری شهرهای خود فرمان به سبک شهرهای یونانی و رشد شتابان شهرنشینی در ایران می‌دانند.

• **نمونه شهرهای سلوکی عبارتند از:** الف) شهر سلوکی مرو (شطرنجی) توسط آنتیوخوس اول ساخته شد. ۲- سلوکیه در کنار رود دجله که بر ویرانه‌های شهر اویسیس ساخته شد. (دارای طرح شطرنجی) که بزرگ‌ترین شهر سلوکیان به شمار می‌رفت. شهر دارای بارویی عظیم بود که با برج‌های چهارگانه تقویت می‌شد. ۳- هکاتوم پولیس یا صد دروازه



مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

معماری شیوه پارتی معادل دوره‌های سلوکیان، اشکانیان و ساسانیان

معماری سلوکیان

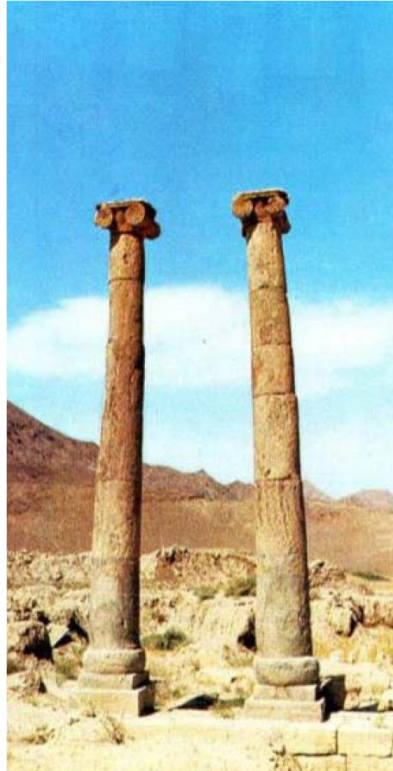
معماری دوره سلوکی تجسمی از آمیختگی فرهنگی و عدم پیوستگی و اتصال است که در همه شون مملکت دیده می‌شد. این معماری، ویژگی‌های معماری ایران و یونانی را در خود جای داده و به سه دسته تقسیم می‌شود:

۱- هنر ایرانی به طور اخص (معماری معبد نورآباد، که تقلیدی از معابد هخامنشی پاسارگاد و نقش رستم است ولی با مقیاسی کوچک‌تر و با تغییراتی که در دین پدید آمده بود).

۲- هنر ایرانی- یونانی

- خرابه‌های معبدی در استخر که تقلیدی است از سر ستون‌های کرتی بدون تخت روی سرستون، که حاکی از رابطه ستون ایرانی با سرستون یونانی است.
- معبد کنگاور با سرستون‌های دوریک و طرح معبد روی بلندی که از تخت جمشید الهام گرفته شده است.
- معبد خورهه در محلات با سرستون‌های ایونیک با تناسبات نظام ایونیک یعنی ۱ به ۹.

۳- هنر هلنی



معبد خورهه - اراک - محلات



مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

معماری شیوه پارتی معادل دوره‌های سلوکیان، اشکانیان و ساسانیان

اشکانیان یا پارت‌ها (قرن سوم ق. م تا قرن سوم پس از میلاد / ۲۵۰ ق. م - ۲۲۴ ب. م)

- قوم پارت یا بارتوآ یکی از شعبه‌های نژاد آریایی ایرانی است که در کتیبه اول هخامنشی بر بیستون، سرزمین آنان را «پرتو» یا «پرتو» نامیده‌اند. (همین نام بعدها به پهلوی مبدل شد) این ناحیه در شمال خراسان و ماوراءالنهر قرار دارد. پارت‌ها حکومت ساقط شده هخامنشی را از جانشینان اسکندر مقدونی (سلوکیان) باز پس گرفتند و توانستند یک دولت نیرومند عظیم را برای مدت ۵ قرن پایه‌گذاری نمایند. مهم‌ترین راه‌های تجاری این دوره یکی جاده کنار فرات بود که از آسیای صغیر آغاز و از سوریه و شمال بین‌النهرین گذشته و به خلیج فارس می‌رسید. راه دیگر، راه ابریشم بود که از آسیای صغیر تا ترکستان و چین ادامه داشت و راه سوم، معروف به راه ادویه که از کابل به هندوستان می‌رسید. حضور اقوام مختلف در ایران و امتزاج فرهنگی، کثرت و التقاط فرهنگی - مذهبی را در این دوره سبب شده بود.

شهرهای اشکانیان

- حکومت اشکانی با بهره‌گیری از حکومت سلوکی موفق شد با تفاهم دودمان‌های مختلف، دولت متمرکز، قدرتمند و قاهری را برای اولین و آخرین بار در تاریخ ایران تشکیل دهد تا بدین نحو بتواند بازرگانی و تجارت را رونق دهد و شهرنشینی و شهرگرایی شتاب گیرد.
 - دولت اشکانی با تخریب سازمان کالبدی دولت سلوکی، مظهر آن یعنی «شهر پارسی - هلنی» را نیز دگرگون کرد.
 - شهر را با محیط اطرافش ادغام نمود و نظم خود انگیخته محیطی را بر نظم منطقی و برنامه‌ای تحمیل کرد.
- نکته:** برای نخستین بار در این دوره شهر دایره‌ای شکل گرفت و شهرهایی چون «فیروزآباد» و «نساء» بوجود آمدند.

امتیازهای شهرهای دایره‌ای:

۱- دفاع و حراست از آن آسان‌تر بود. ۲- کشیدن بارودر اطراف شهر در چنین مواردی ساده‌تر است.

شهرهای دوره اشکانی:

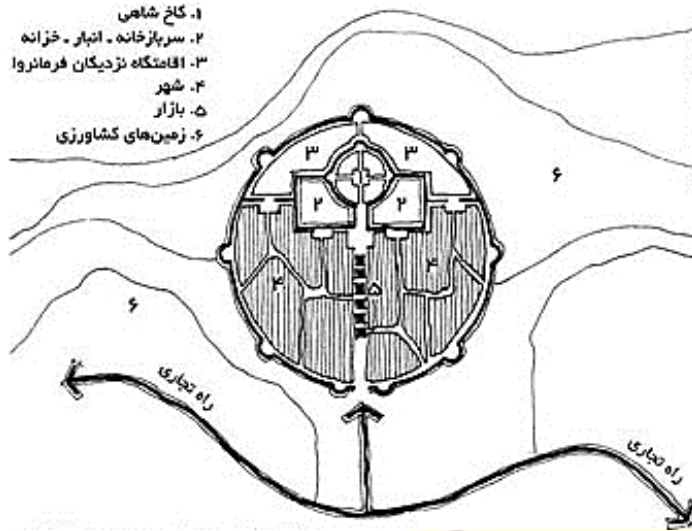
«شهر نساء» «شهر ری»، «شهر اشک آباد ترکمنستان»، شهر «صدرروازه» (هگاتاپلی)

شهرهای جدید شهرهای مرو، تیسفون (مدائن امروزی)، هترا (الخصرا) بر اساس نقشه‌های متمرکز (شهر دایره‌ای شکل)



مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

معماری شیوه پارتی معادل دوره‌های سلوکیان، اشکانیان و ساسانیان



شهرهای دایره‌ای اشکانی



تذکر: الگوی شهرسازی پارتیان (اشکانیان) در ادامه شهرسازی سلوکیان بوده است و شکل شهرهایشان دایره‌ای بوده است. اما الگوی دایره‌ای این شهرها بدین شکل بوده که شهرها به صورت شطرنجی و خیابان‌های عمود بر هم بوده‌اند و مرکز شهر که محل اقامت پادشاهان و مرکز حکومت بوده که شکل دایره ساخته شده است البته بر خلاف شهرهای دوره هخامنشی که بر اساس مربع شکل گرفته بودند. شکل ظاهری شهر (محیط پیرامونی شهر، باروها و دیوارهای دور شهر) در دوره اشکانی به فرم بیضی و دایره‌ای بود.

نکته: این شیوه شهرسازی تا دوران سامانی و اسلام نیز ادامه یافت.

نکته: شهرهای پارتی (اشکانی) دارای برج و بارو بوده، برج‌ها و کنگره‌های قائم الزاویه و سوراخ‌های آن برای تیراندازی بودند.

نکته: در درون شهرهای پارتی مهمترین ساختمان معمولاً ارگ و پرستشگاه‌ها بودند.

شهر مرو: نمایانگر تاثیر عوامل نظامی بر شهرسازی پارتی است. این شهر بعد از ویرانی توسط قبایل چادرنشین، توسط آنتیووس اول ساخته شد. (در ناحیه شرق ایران طرح هندسی

یونانی در شهرسازی شکل گرفت و به نام هیپوداموس معروف شد.)

شهر تیسفون: شهری اردوگاهی برای نظامیان بود. الگوی این شهر برای شهر الحضر به کار رفت.



مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

معماری شیوه پارتی معادل دوره‌های سلوکیان، اشکانیان و ساسانیان

دیوار گرگان:

گفته می‌شود که دیوار گرگان پس از دیوار چین، بزرگترین دیوار دفاعی جهان است.

هیگاتوم ژلیس (صد دروازه)

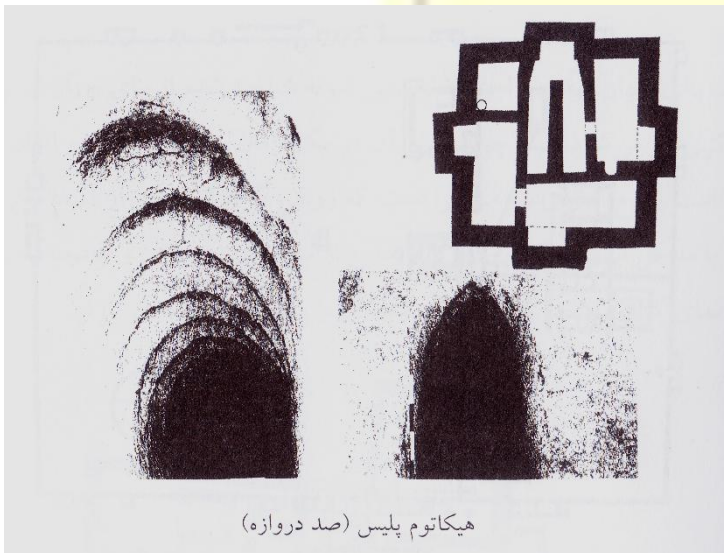
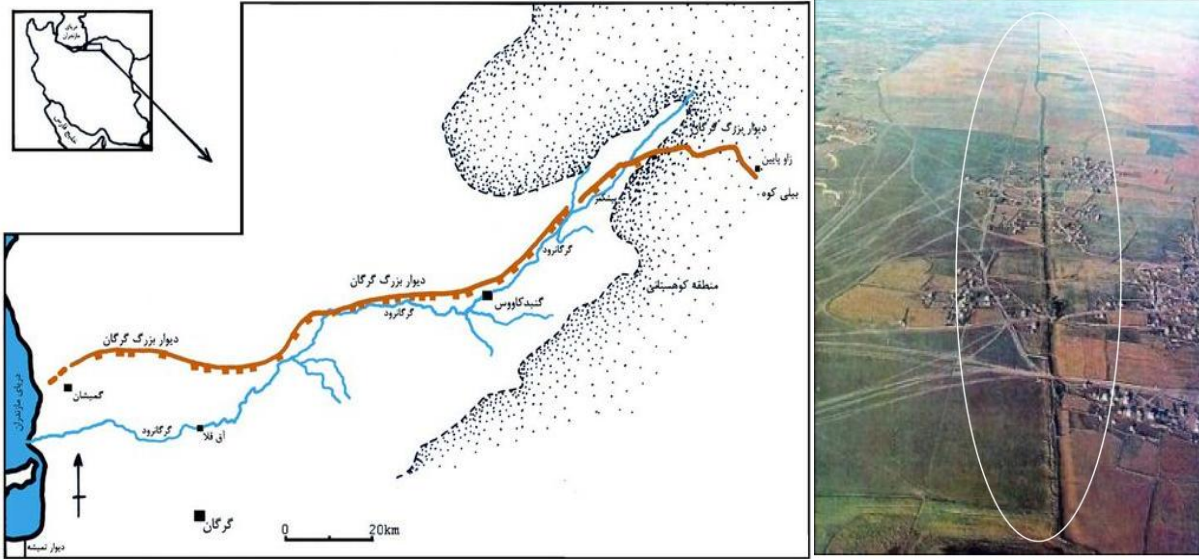
- ✓ بقایای آثار معماری پارتی که احتمالاً آنها را به عنوان مقبره مورد استفاده قرار می‌داده‌اند در شهر دامغان یافت شده است.
- ✓ جان هانسن این محل را شهر گمشده پارتی که پارت‌ها آن را در ربع آخر قرن سوم پیش از میلاد به صورت یکی از تختگاه‌های خود درآوردند، می‌داند.
- ✓ به علت موقعیت شهر دامغان احتمالاً یک پایتخت کوهستانی بوده است.
- ✓ آنچه که در صد دروازه یافت شد در بخشی که به پارت‌ها منسوب است سه بنای مهم است که نقشه‌های آن همگی نسبتاً شبیه به هم، اساساً چهار ضلعی و یک پیشرفتگی چهار گوش در مرکز هر ضلع است.

در بناهای صد دروازه سه نوع طاق زنی مورد استفاده قرار گرفته است:

۱- طاق آهنگ ساده؛

۲- طاق سه گوش یا مثلثی؛

۳- طاق پلکانی در زیر پاگرد ها و پله‌ها.



مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

معماری شیوه پارتی معادل دوره‌های سلوکیان، اشکانیان و ساسانیان

ویژگی‌های معماری در دوره اشکانی:

تذکر: تغییر در ساختار معماری ایرانی و تعریف الگوی جدید برای ساماندهی فضای کاخ‌ها، معابد و خانه‌ها.

۱- بهره‌گیری از صحن مرکزی به عنوان عنصر فضا ساز و قرار دادن اتاق‌ها در گرداگرد میانسرای مرکزی.

۲- پدید آمدن ساختار چهار ایوانی به عنوان مهم‌ترین رکن معماری ایرانی.

۳- دستیابی به گنبد در زمینه مربع شکل از طریق فیلیوش‌ها.

۴- تکوین و گسترش ایوان طاقدار؛

۵- کاهش استفاده از ستون به عنوان عنصر ساختمانی و استفاده از آن به عنوان عنصری تزئینی به صورت ستون‌های کاذب و چسبیده به دیوار؛

۶- **عناصر معماری پارتی عبارتند از:** ایوان بدون ستون، گنبدخانه، حیاط مرکزی، اتاق چهار گوش، تالار باز با سه دیوار در مرحله اول و تالار

با آسمانه تاق ضربی در مرحله دوم.

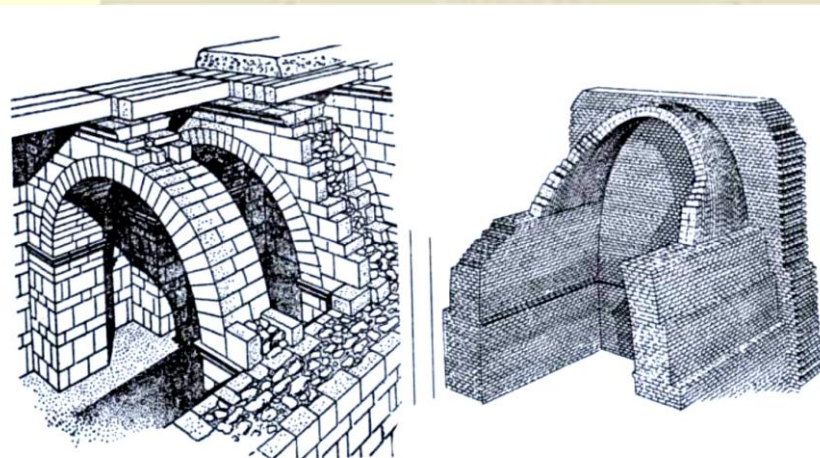
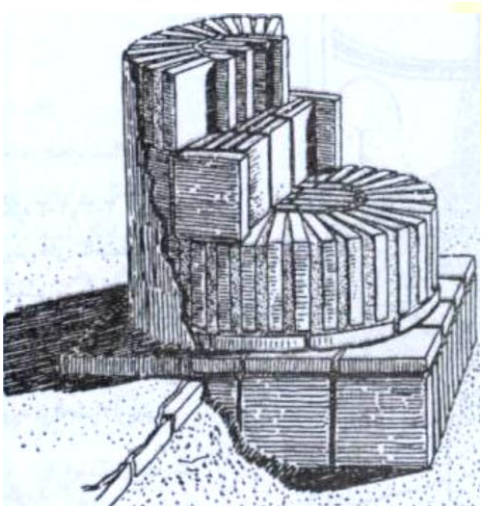
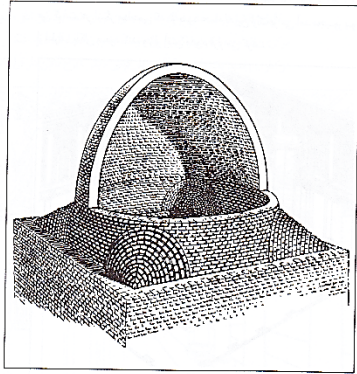
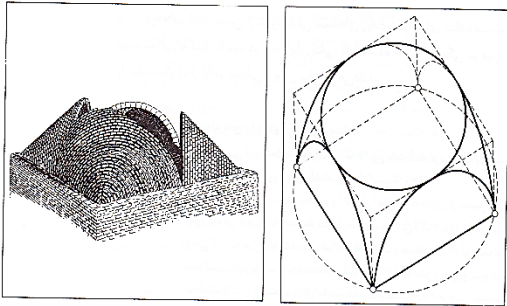
۷- استفاده از ساختمایه و مصالح مختلف بومی برای ساخت بناها: سنگ، آجر و خشت؛

۸- پی‌سازی با سنگ لاشه؛

۹- بهره‌گیری از تزئینات گچی و نقاشی شده و رنگین؛

۱۰- بهره‌گیری از کنگره‌ها و کوردرها، در نمای ساختمان‌ها؛

۱۱- ساخت تاق‌های گهواره‌ای.



مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

معماری شیوه پارتی معادل دوره‌های سلوکیان، اشکانیان و ساسانیان

آثار و بناهای دوره اشکانی

شهر و کاخ نساء - عشق‌آباد ۱۷۳-۱۶۳ ق.م

- ✓ قدیمی‌ترین محل سکونت پارت‌ها نساء یا پارتانیسا و همچنین مدفن شاهان پارتی بوده است.
 - ✓ نساء یک شهر سفلی و محصور بوده و ارگی بیرون حصار شهر روی تپه‌ای کوچک دارد.
 - ✓ استفاده از دیوارهای ستبر برای استحکامات با ارتفاع ۲۵-۲۰ متر و ضخامت ۵ متر با استفاده از گل و نمای آجری در کاخ نساء قابل ملاحظه است.
 - ✓ داخل ارگ یک کاخ موسوم به خانه مربع و تعدادی معبد کشف شده است.
- اتاق اصلی کاخ: سقف اتاق با استفاده از تیرهای بزرگ روی چهار ستون بزرگ ترک دار (پیلک) که اتاق را به سه راهرو تقسیم می‌کرد، پوشانده شده بود. استفاده از این ویژگی به صورت گسترده در معماری پارتی تکرار شد.

■ معماری کاخ نساء عبارتست از:

- میانسرای ستوندار با اتاق‌های دارای ستون‌های بلند در چهار قسمت است.
- رنگ دیوارهای کاخ قرمز و سفید است.
- استفاده از تندیس‌های عظیم گلی روی دیوارهای دیده می‌شود.

نکته: سرستون‌های این کاخ به شیوه ستون‌های کورنتی تزئین شده بود که نشان‌گر نفوذ هنر هلنسیمی (یونانی) است.

نکته: ساخت کاخ نساء (ارگ) مربوط به قرن دوم و سوم ق.م است.

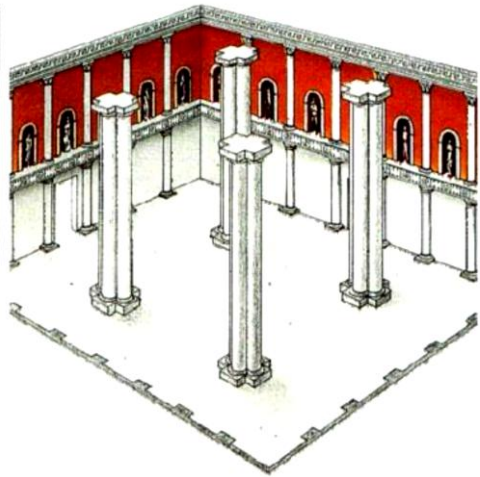
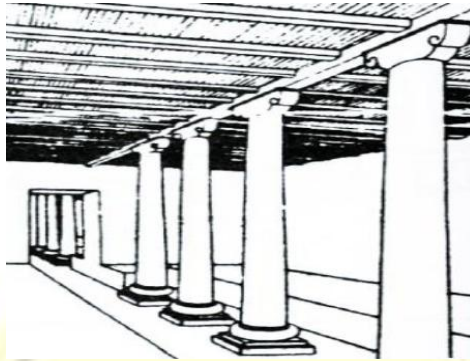
نکته: این ارگ بر اساس لوح گلی مکشوفه در آن به مهرداد کرت شهرت یافته بود و توسط مهرداد اول ساخته شده است
حرم اصلی: یک اتاق مدور به قطر ۱۷ متر که از پوشش آن خبری در دست نیست.

تکامل ایوان در دوره پارتی دو مرحله داشت:

الف: در مرحله اول تنها یک تالار باز دارای سه دیوار با سقفی چوبی متکی بر ستون‌ها با دیوارهای تالار ساخته شد.

ب: مرحله دوم زمانی آغاز گردید که پوشش چوبی با طاق ضربی جایگزین گردید.

- نمونه‌های اولیه این ایوان‌ها را می‌توان در نساء یافت. در اینجا، رواقی که به معبد منتهی می‌گردد از نوع تالارهای باز دارای ۳ دیوار و پوشش چوبی است.



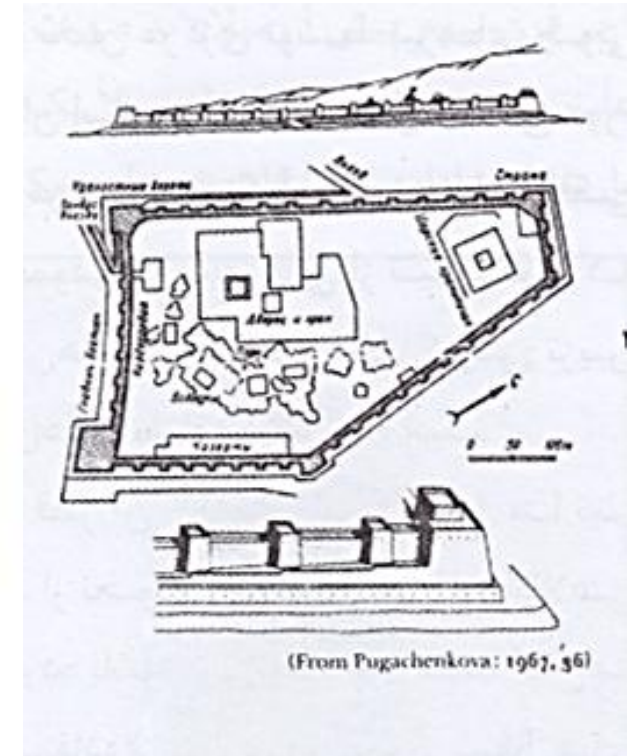
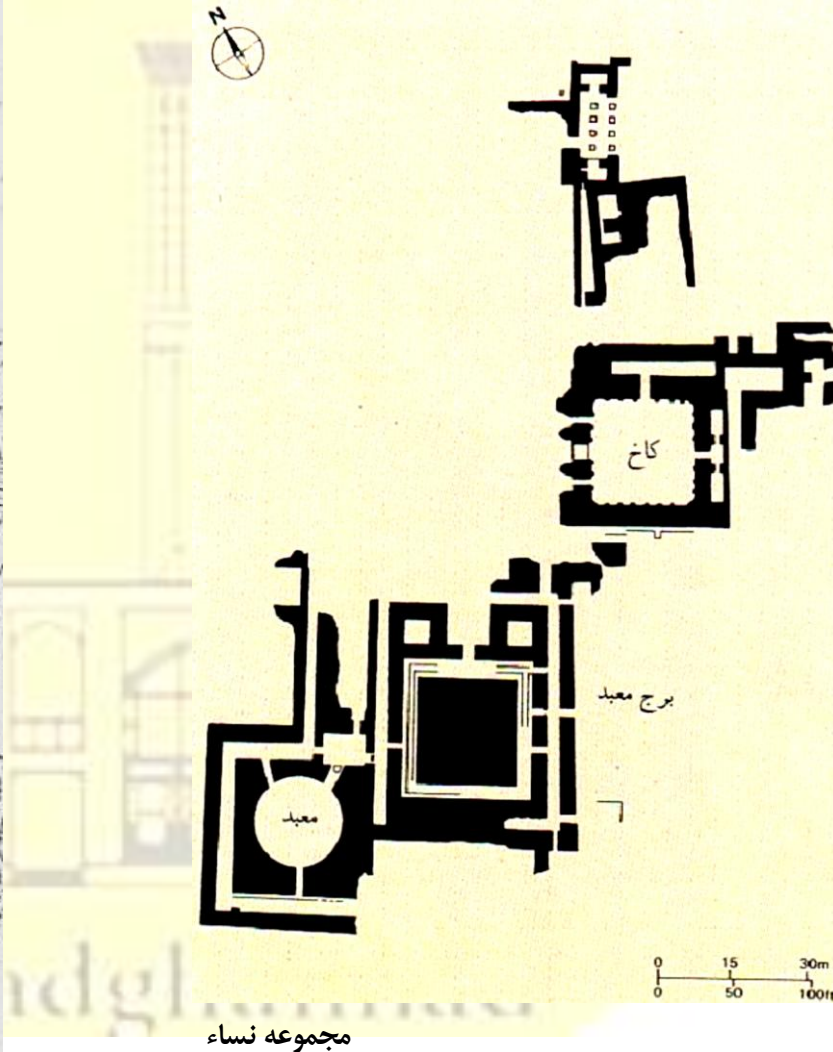
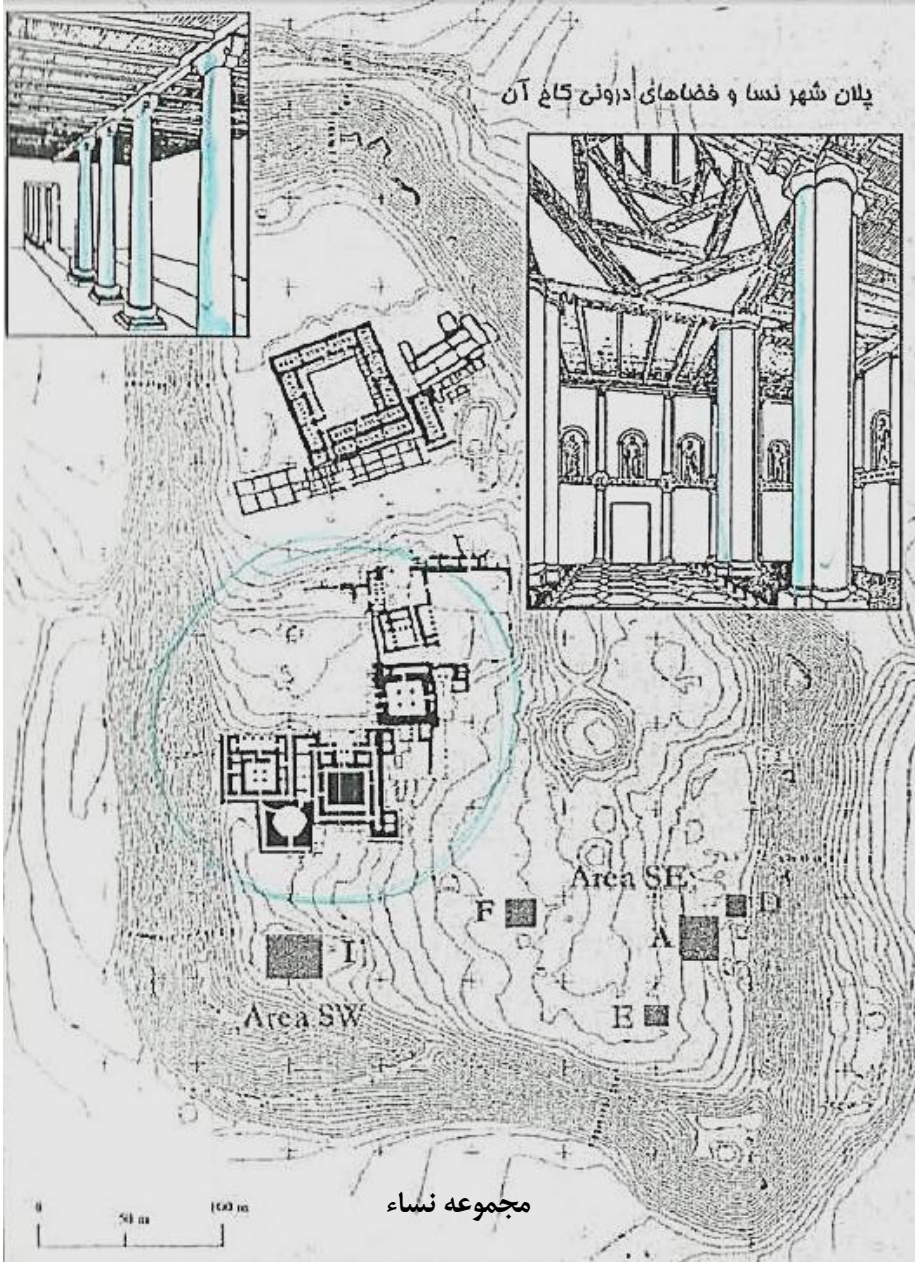
فضاهای داخلی کاخ نساء



مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

معماری شیوه پارتی معادل دوره‌های سلوکیان، اشکانیان و ساسانیان

آثار و بناهای دوره اشکانی



مجموعه نساء

مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

معماری شیوه پارتی معادل دوره‌های سلوکیان، اشکانیان و ساسانیان

آثار و بناهای دوره اشکانی



- در خاک سوریه و سبک ساخت و معماری آن آمیخته از سه شیوه ایران باستان، یونان و روم باستان است.

شهر پالمیرا در سوریه



a.zadghannad



مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

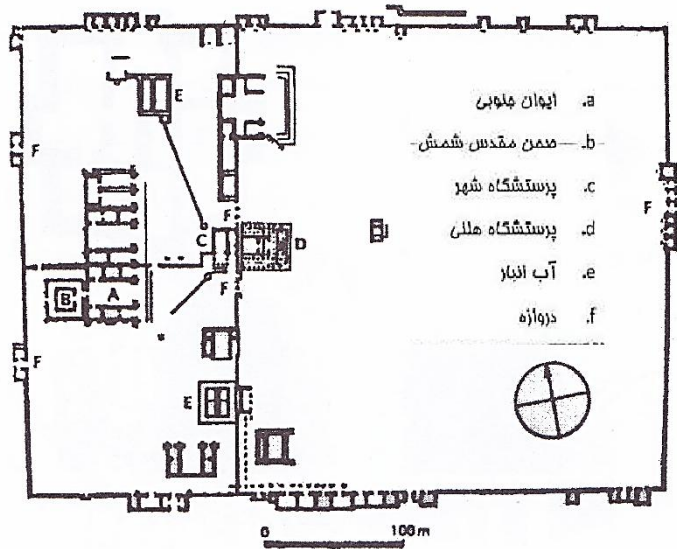
معماری شیوه پارتی معادل دوره‌های سلوکیان، اشکانیان و ساسانیان

آثار و بناهای دوره اشکانی شهر هترا (الحضر)

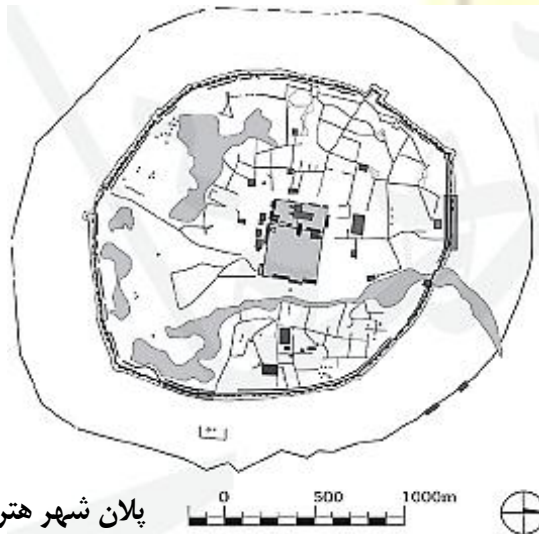
- ✓ شهر هترا در فاصله ۳ کیلومتری رودخانه دجله و فرات و در جنوب غربی موصل واقع است و از جمله شهرهایی است که در مرز بین ایران و امپراطوری روم بنا گردیده و نقش عمده‌ای در ممانعت از هجوم رومیان به ایران بوده است که در سرتاسر حکومت اشکانی و ساسانی دائماً در معرض ایران می‌شدند.
- ✓ بنای شهر مربوط به سال ۱۱۷ میلادی است و حصار دور شهر شکل چند صلعی دارد. در فاصله هر چند متر برجی دفاعی قرار گرفته است. در پشت دیوار شهر خندقی حفر کرده بوده‌اند و شهر دارای ۴ دروازه در چهار جهت بوده است.

نکته: در این شهر آثار و بناها و همچنین تزیینات سه تمدن ایرانی، رومی، یونانی دیده می‌شود و علت آن بوده که در دوران مختلف تاریخ این شهر در اختیار یکی از تمدن‌های مذکور بوده است.

نکته: معروفترین بنای شهر هترا، **نیایشگاه خورشید** بوده است که مردم هدایای زیادی نذر آن می‌کرده‌اند و در دوران مختلف پادشاهان رومی به طبع دست‌اندازی به این ذخایر به این شهر حمله می‌کردند.



نقشه صحن پرستشگاه خورشید در هترا



پلان شهر هترا

دور نمای شهر هترا



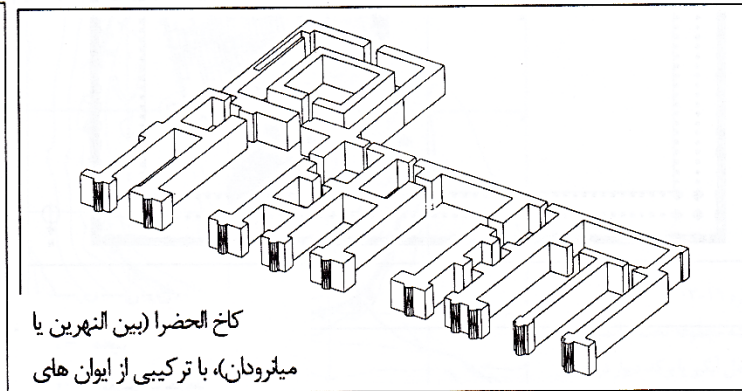
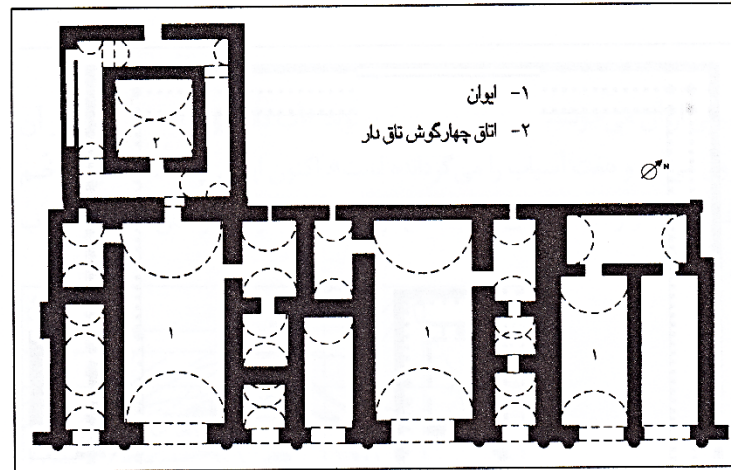
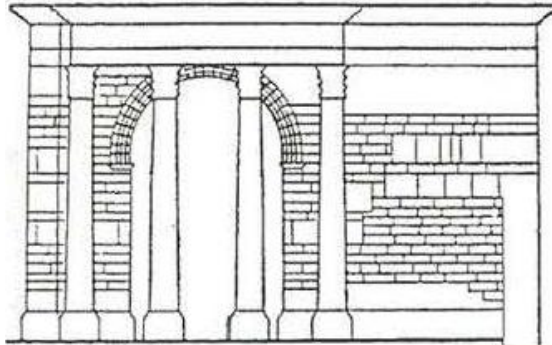
مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

معماری شیوه پارتی معادل دوره‌های سلوکیان، اشکانیان و ساسانیان

آثار و بناهای دوره اشکانی

پرستشگاه خورشید در الحضر (کاخ هترا) - اشکانیان - ۱۲۳ ق. م

- ✓ این کاخ در خارج از قلمرو ایران ساخته شده است.
 - ✓ کاخ هترا ترکیبی است از ایوان‌های ردیفی (ایوان‌ها با طاق آهنگ). ایوان منتهی به گنبد خانه
 - ✓ در پشت ایوان فضای کوشک دیده می‌شود: فضایی است چهار گوش و گنبددار (یادآور آتشکده‌های هخامنشی).
 - ✓ ساختمان چهار گوش متصل به ایوان‌های پرستشگاه خورشید هاترا یکی از گروه‌های ممتاز ساختمان‌های دینی پارتی است.
- نکته:** در این بنا (کاخ هترا) برای اولین بار ترکیبی از طاق‌های مختلف به وجود آمده است و این امر در دوره‌های بعدی (ساسانیان و اسلام) نیز مورد تقلید قرار گرفت.

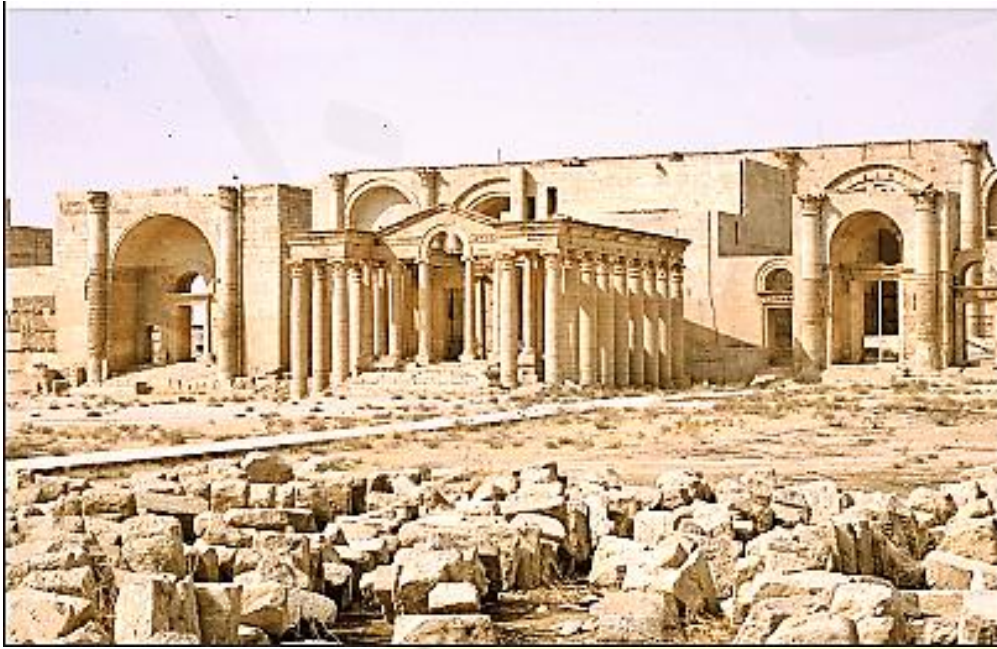


کاخ الحضر (بین النهرین یا میثرودان)، با ترکیبی از ایوان‌های ردیفی. در پشت یک ایوان فضای کوشک مانند دیده می‌شود.

مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

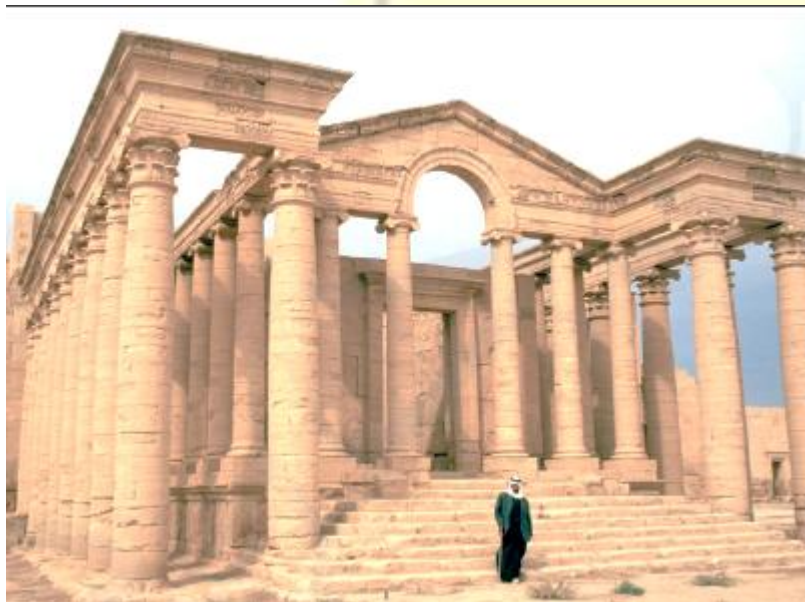
معماری شیوه پارتی معادل دوره‌های سلوکیان، اشکانیان و ساسانیان

آثار و بناهای دوره اشکانی



معبد میترا در هترا

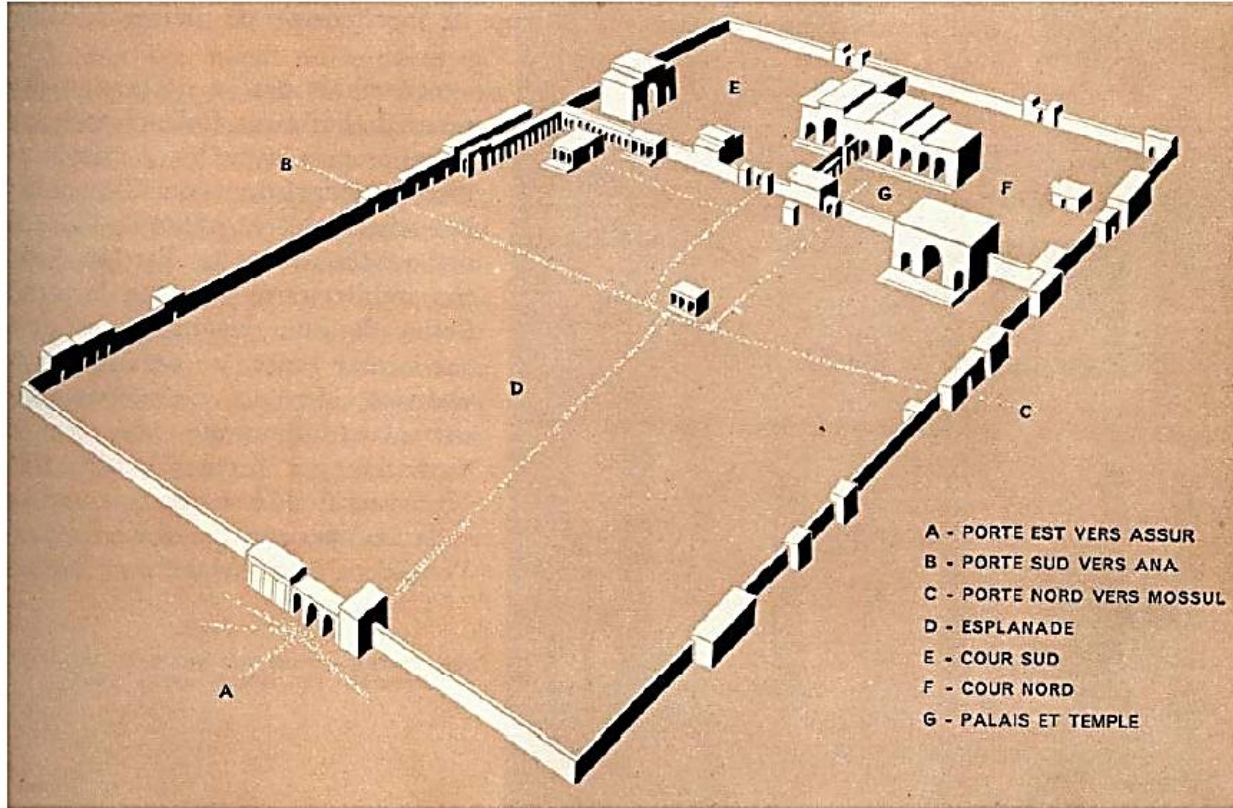
تزیینات مجموعه هترا



مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

معماری شیوه پارسی معادل دوره‌های سلوکیان، اشکانیان و ساسانیان

آثار و بناهای دوره اشکانی



پرسپکتیو مجموعه هترا

تصویر هوایی مجموعه هترا



a.zadghannad

مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

معماری شیوه پارتی معادل دوره‌های سلوکیان، اشکانیان و ساسانیان

آثار و بناهای دوره اشکانی

کاخ آشور - لبانا عراق / ۱ میلادی

- ✓ این کاخ در خاک عراق یکی دیگر از بناهای اشکانی مربوط به قرن اول میلادی است، با اضافاتی از قرن سوم، نقشه این کاخ نشان دهنده بشرفتهای بعدی ایرانیان است.
 - ✓ کاخ آشور نخستین بنای چهار ایوانی شناخته شده است.
 - ✓ البته ایوانهای آن در یک زمان ساخته نشده و دو ایوان آن بعدها به آن اضافه شده است. (قرن دوم و سوم).
 - ✓ طرح کاخ چلیپای نامنظم بوده و دارای سه میانسرا (حیاط) است که رواقی گردگرد یکی از آن‌ها قرار گرفته است.
 - ✓ این طرح با تغییرات اندکی، همان نقشه چهار ایوان است که الگوی طراحی معماری مسجدها، مدرسه‌ها، و کاروانسراهای ایرانی در قرون بعد را تشکیل می‌دهد.
 - ✓ به طور کلی عناصر معماری کاخ آشور عبارتند از: میانسرا، ایوان، میانسرای رواق دار، اتاق ستون دار، حمام و راهروها.
 - ✓ مشابه میانسرای رواق دار را در معبد اورارتوها و نوشیجان تپه می‌توان دید و با این پلان مقایسه کرد.
 - ✓ بیشتر محققین ایرانی بر این اعتقاد هستند که این طرح (چهار ایوانی) از خراسان به این منطقه آمده است.
 - ✓ نمای این کاخ (آشور) با تزئینات فراوان گچ و رنگ و نیم ستون‌های برآمده از دیوار و سردرهای تاقی و آرایش‌های خطوط موازی که از میزان سطح همواریکسان تا حداقل ممکن می‌کاهد، آراسته شده بود. رنگ‌های زرد، سرخ، سبز، قهوه‌ای و آبی در بخش‌های مختلف به کار رفته است.
- نکته:** نمای کاخ آشور که دارای ایوان مرکزی و ردیف‌هایی از ستون‌های دیواری و تاقچه‌های قابدار است و با نمای کاخ ساسانی که بعدها در تیسفون (ایوان مدائن) ساخته شد شباهت دارد.
- نکته:** به طور کلی می‌توان گفت که بناهای اشکانیان از نظر طرح و اصول ساختمانی و حتی تزئینات داخلی کاملاً شرقی (ایرانی) بوده است و فقط در تزئینات خارجی بنا از هنر یونانی - رومی تقلید نموده‌اند.

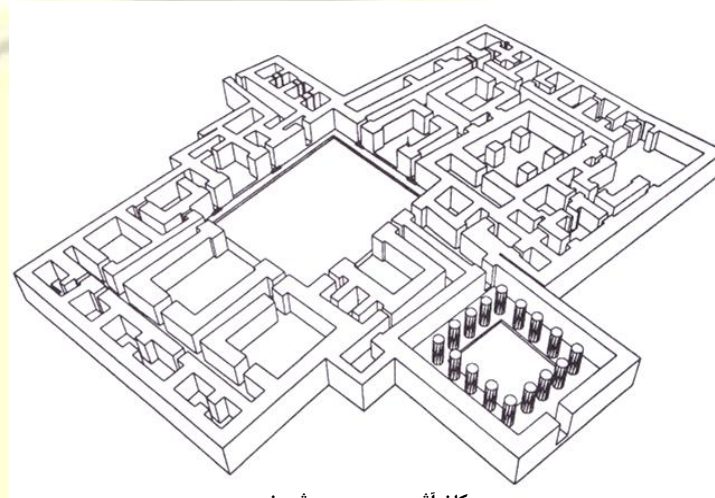
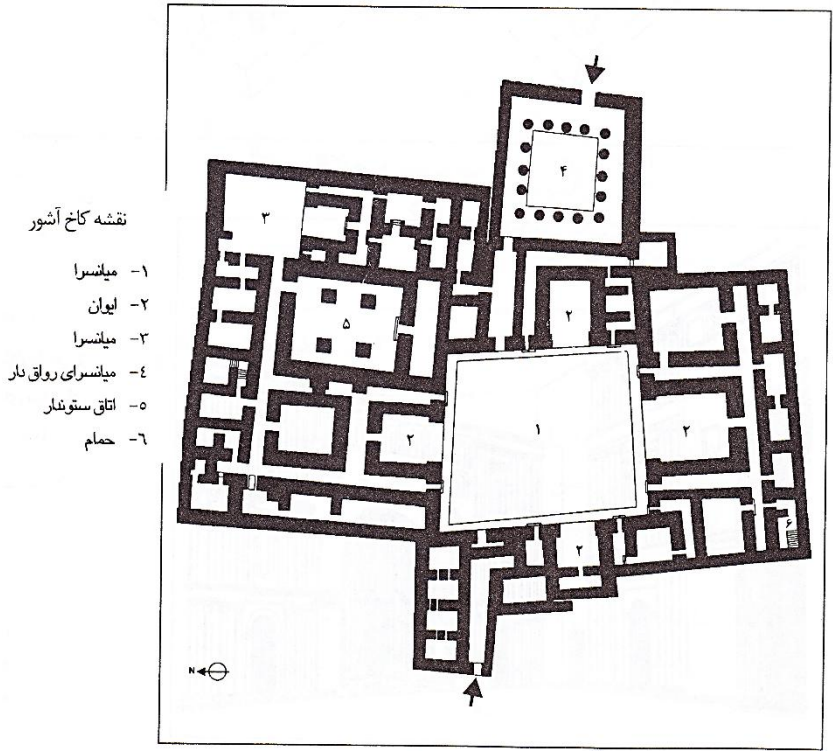


a.zadghannad

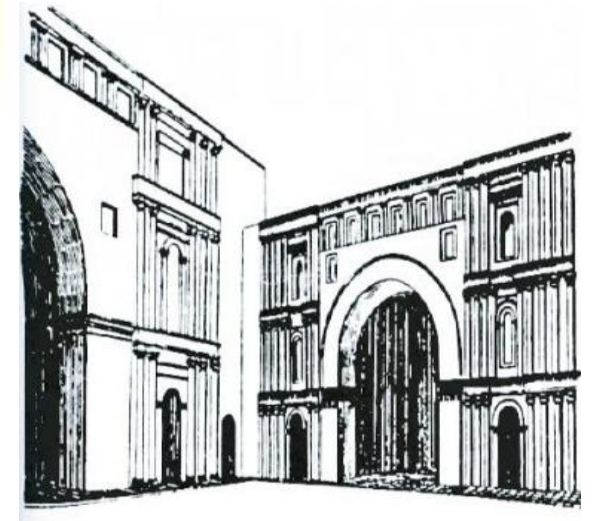
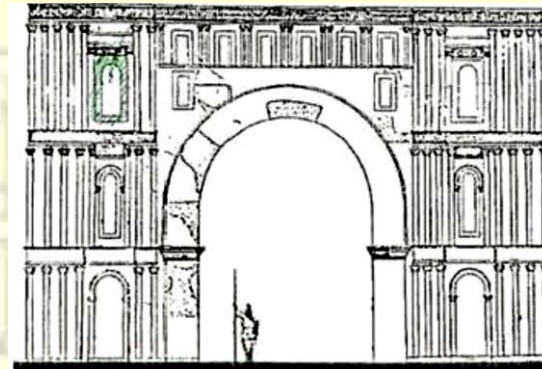
مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

معماری شیوه پارتی معادل دوره‌های سلوکیان، اشکانیان و ساسانیان

آثار و بناهای دوره اشکانی



کاخ آشور سه بعدی برش خورده



a.zadghannad

مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

معماری شیوه پارتی معادل دوره‌های سلوکیان، اشکانیان و ساسانیان

آثار و بناهای دوره اشکانی

معبد آناهیتا یا ایزد آب کنگاور - کرمانشاه ۲۵۳ - ۲۲۴ ق. م

- ✓ کنگاور یکی از گذرگاه‌های اقوام ماد و هخامنشی بوده است.
 - ✓ معبد بر روی بلندی است. (۷ متر از سطح زمین ارتفاع دارد و به وسیله دیوار ضخیم و پرحجمی از چهار طرف احاطه شده است).
 - ✓ طرح آن مانند تخت جمشید و ستون‌های آن همه از سنگ تراش است که روی آن ستون‌ها با سنگ لاشه کار شده است. (راه ورود به معبد کنگاور مانند تخت جمشید پلکانی دو طرفه است که هر طرف ۶۰ پلکان سنگی دارد و جنوب معبد واقع است).
 - ✓ سنگ‌های نما بوسیله بست‌ها و میله‌های آهنی و سرب مذاب به هم متصل شده‌اند. (اصل ساخت بر اساس مصالح بوم آورد است)
 - ✓ پشت حجاری‌های سنگی بنا با دوغاب گچ پر شده و نما به پیکره تپه متصل شده است.
 - ✓ در قسمت عقب و در بالاترین نقطه صفا، آتشکده‌ای روباز قرار داشته و آناهیتا (مظهر و فرشته آب در ایران باستان) در این پرستشگاه نقش بسیار مؤثری ایفا می‌کرده است.
 - ✓ این معبد دارای حیاطی چهار گوش با دیوارهای بلند است. وسط آن معبدی به سبک یونانی با ردیف‌هایی از ستون است.
 - ✓ در راستای ستون‌های این معبد مردگردی بوده است.
 - ✓ اصل این بنا از شیوه پارتی در دوره اشکانی است که در دوره ساسانی مرمت شده است.
- پس از پیمودن پله‌های دو طرفه از گوشه جنوب شرقی ۱۲ ستون در طرف راست و به قرینه آن، ۱۲ ستون هم در طرف چپ بر لبه خارجی دیوار صفا قرار داشته است که اکنون تعدادی از این ستون‌ها سالم هستند

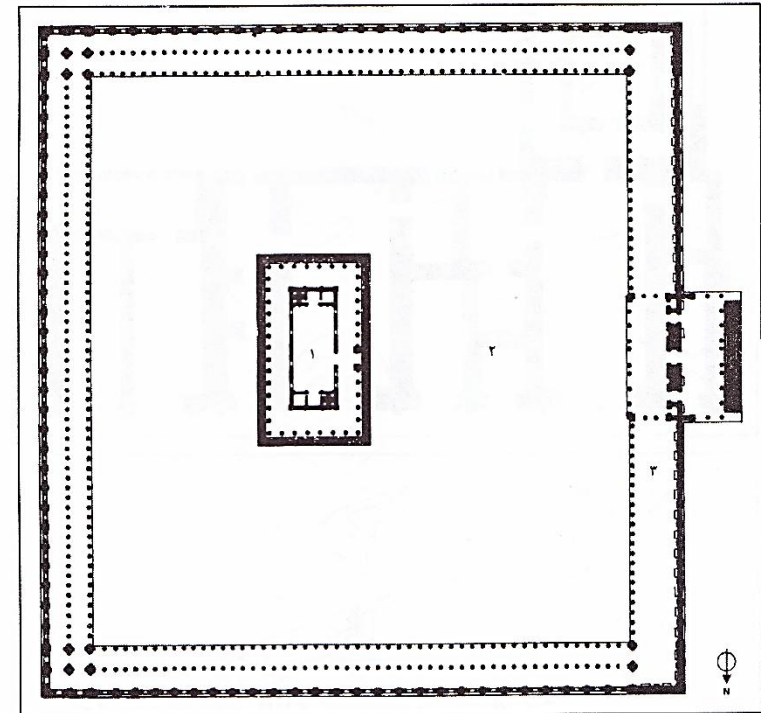
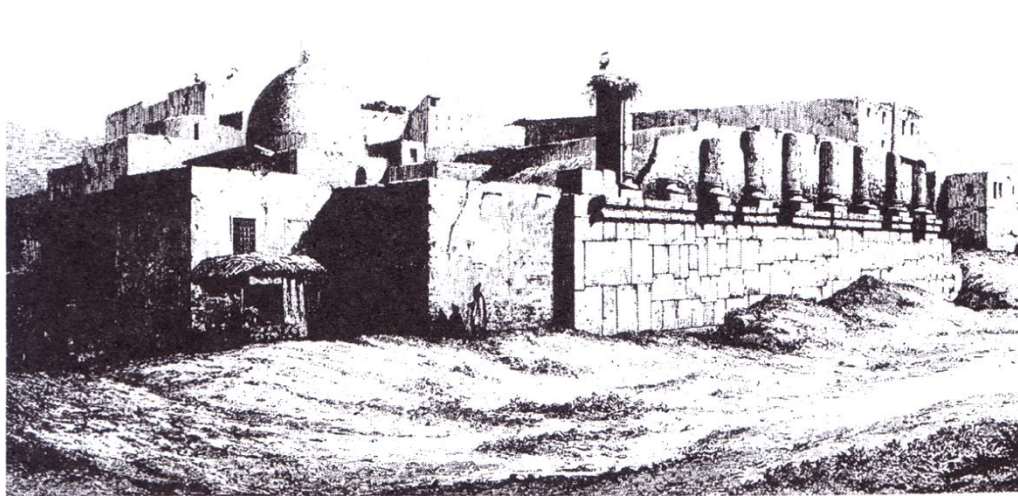


a.zadghannad

مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

معماری شیوه پارتی معادل دوره‌های سلوکیان، اشکانیان و ساسانیان

آثار و بناهای دوره اشکانی



- کنگاور، نقشه معبد آناهیتا،
از اوایل دوران اشکانی
- ۱- معبد
 - ۲- میلنسرا یا حیاط
 - ۳- رواق

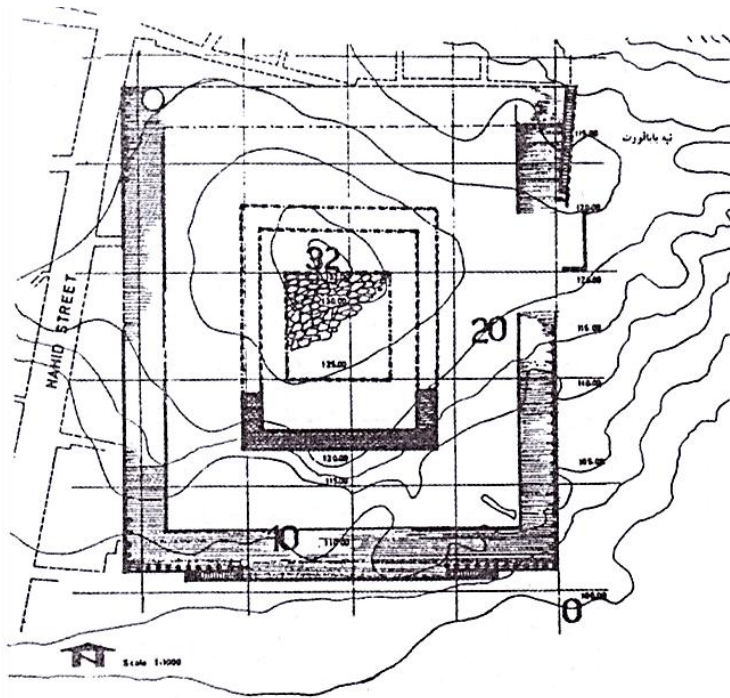
a.zadghannad



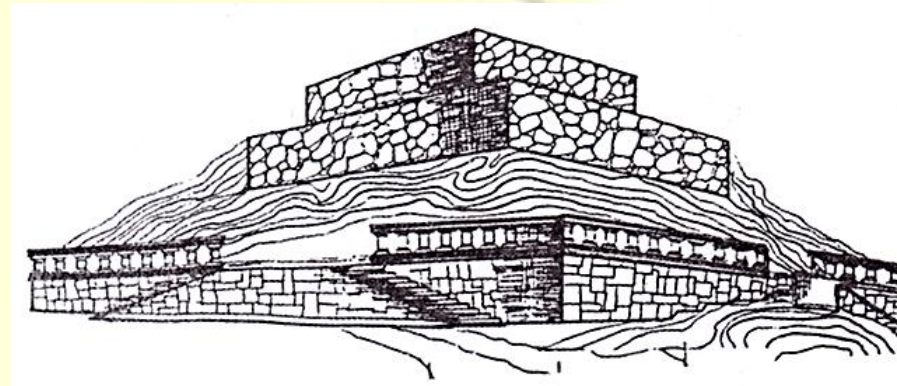
مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

معماری شیوه پارتی معادل دوره‌های سلوکیان، اشکانیان و ساسانیان

آثار و بناهای دوره اشکانی



نقشه و پرسپکتیو بازسازی شده معبد
آناهیتا در کنگاور



a.zadghannad

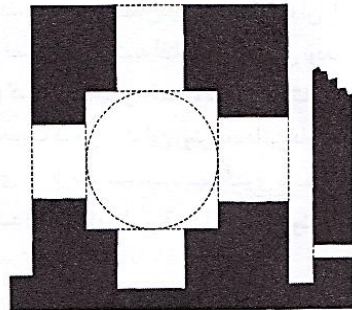
مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

معماری شیوه پارتی معادل دوره‌های سلوکیان، اشکانیان و ساسانیان

آثار و بناهای دوره اشکانی

بازه هور (رباط سفید) / بین تربت حیدریه و نیشابور / احتمالاً اشکانی

- ✓ بازه به معنای زمین هموار بین دو کوه و هور به معنای خورشید (نیایشگاه خورشید) است.
- ✓ این بنا چهار تاقی است و روی تپه قرار گرفته همچنین نیایشگاهی است به جای مانده از پیش از ساسانیان است.
- ✓ این نمونه، یکی از کهن‌ترین گنبد‌های یافت شده در ایران به شمار می‌رود.
- ✓ از ویژگی‌های آن گنبد سنگی (سنگ لاشه) آن است که گوشه‌سازی در آن (تبدیل مربع به هشت ضلعی) توسط چوب انجام گرفته است.

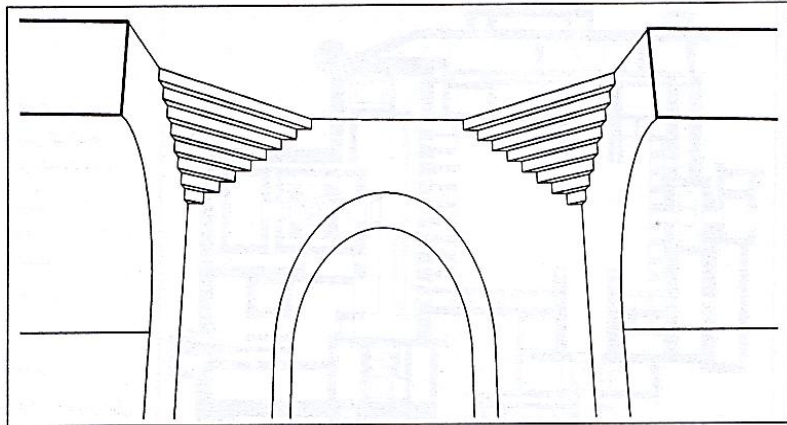


نگاره ۳-۲۱:

نقشه چهار تاقی بازه هور (مبجه اثر).

نگاره ۳-۲۲:

چهار تاقی بازه هور، طرحی از گوشه سازی



آتشکده بازه هور یا رباط سفید



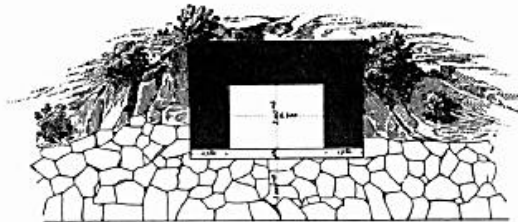
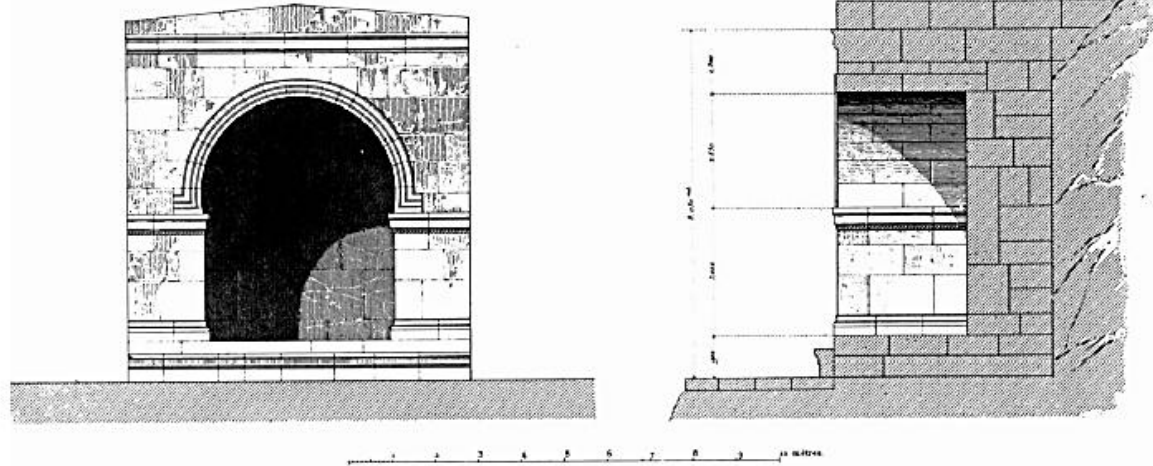
مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

معماری شیوه پارتی معادل دوره‌های سلوکیان، اشکانیان و ساسانیان

آثار و بناهای دوره اشکانی

طاق گرا/اشکانی

✓ در استان کرمانشاه و بنایی متشکل از یک ایوان دارای طاق گهواره ای بر روی سکویی کاملاً سنگی



نقشه و تصویر طاق گرا



a.zadghannad

مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

معماری شیوه پارتی معادل دوره‌های سلوکیان، اشکانیان و ساسانیان

آثار و بناهای دوره اشکانی

معبد کوه خواجه در سیستان و نزدیک زابل و دریاچه هامون / سده نخست میلادی / اشکانی و ساسانی

✓ بخش از این مجموعه مربوط به دوره پارتی و بخشی مربوط به دوره ساسانی است.

✓ مجموعه بناهای کوه خواجه در نزدیکی زابل و دریاچه هامون را «قلعه» هم می‌نامند. این مجموعه بنا شامل یک کاخ و یک معبد است و بر روی صفه یا سکویی بنا شده است.

✓ مجموعه کوه خواجه کیفیتی **درونگرا** دارد و درونگرایی آن به دلیل گرمای بیش از حد سیستان است؛ همچنین میانسرا و جای گرفتن فضاهای مختلف در پیرامون آن از همین درونگرایی سرچشمه می‌گیرد.

✓ ویژگی خیلی مهم در این مجموعه بناها، پدیدار شدن فضاهای ویژه و اساسی معماری سنتی است که بعدها در همه مدرسه‌های سنتی، کاروانسراها و مساجد بعد از اسلام نیز به کار رفته‌اند.

✓ محققین غربی سعی دارند ریشه این طرح را که در بناهای پس از اسلام به کار گرفته شده است را به خارج ایران نسبت دهند. که نادرست است علت این مسئله که کف سالن بنا موزاییک کاری شده است که مخصوص رم شرقی است.

✓ اندام‌های این مجموعه عبارتند از: **ایوان رو به میانسرا، میانسرا (حیاط مرکزی) و آسمانه کانه پوش و گنبد.**

✓ یکی از فضاهای این ساختمان، ایوان است که آن را **پیشان با هولی** نیز می‌گویند. این فضا معمولاً پشت به آفتاب و رو به شمال است پوشش ایوان به گونه **نیم گنبد کانه پوش** است و در آن **اتاق و تویزه** نیز دیده می‌شود.

✓ در شکل چفدها و گنبدهای آن از چفده نیم دایره بهره‌گیری شده و «**بیز کند**» است.

نکته: کوه خواجه نزد سه دین اسلام، مسیحیت و زرتشت مقدس بوده است.

✓ شالوده معبد کوه خواجه را مربوط به عصر **هخامنشی** می‌دانند که بعدها آن را تکمیل کرده‌اند و ساسانیان نیز از آن بهره گرفته‌اند.

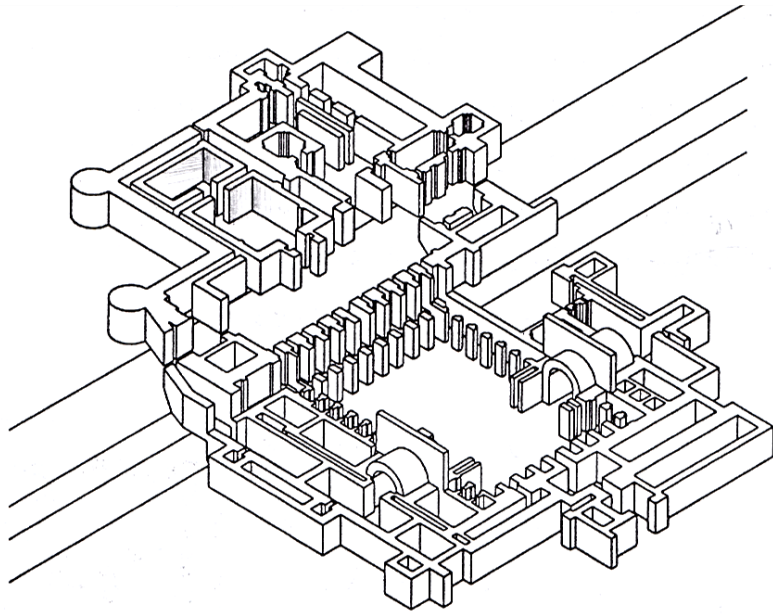
✓ بکارگیری کچ از زمان پارت‌ها در فلات ایران رایج شد و تا دوران ساسانی ادامه یافت. در قسمت‌های مختلف این بنا به کار گرفته شده است. بدنه دیوارهای کوه خواجه نقاشی‌هایی با رنگ‌های شاد و از جمله نقش سه ایزد، انسانی بالدار خیالی و نقش شاه و ملکه همه نشانی از تأثیر شدید هنر یونانی دارد که نظیر چنین سبک نقاشی‌هایی قبلاً در ایران دیده نشده است.



مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

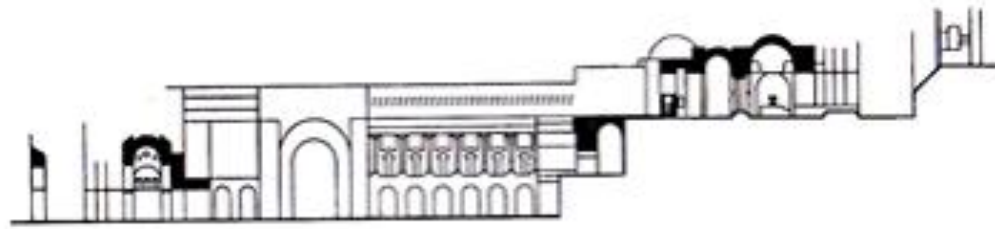
معماری شیوه پارتی معادل دوره‌های سلوکیان، اشکانیان و ساسانیان

آثار و بناهای دوره اشکانی

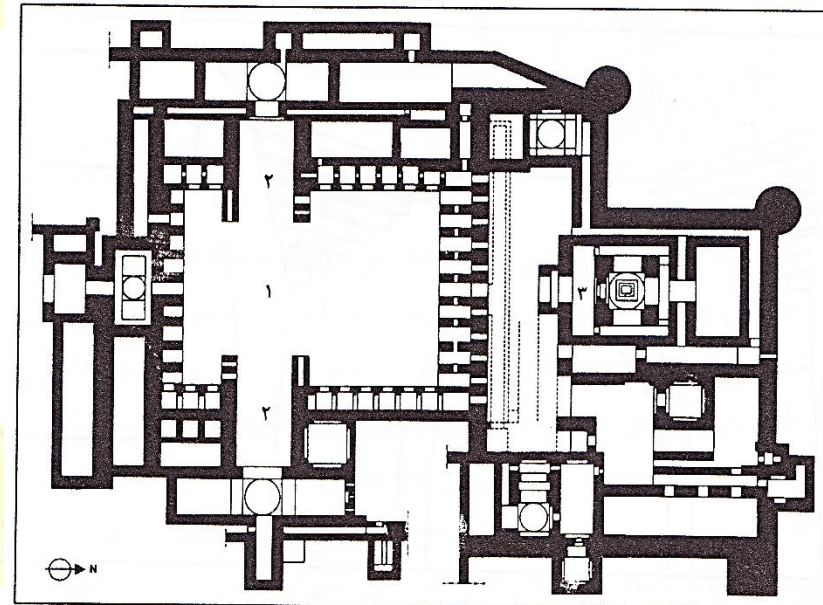


نمای باقی مانده از این مجموعه

پرسپکتیو مجموعه کوه خواجه



ارسن کوه خواجه، برش طولی



- سیستان،
نقشه ارسن کوه خواجه
- ۱- میانسرا
 - ۲- ایوان
 - ۳- نیایشگاه



a.zadghannad

مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

معماری شیوه پارتی معادل دوره‌های سلوکیان، اشکانیان و ساسانیان

آثار و بناهای دوره اشکانی



تزیینات مجموعه کوه خواجه -
موزاییک کاری



تصویر هوایی مجموعه کوه خواجه

a.zadghannad



مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران



معماری شیوه پارتی معادل دوره‌های سلوکیان، اشکانیان و ساسانیان

آثار و بناهای دوره اشکانی

برج نورآباد فارس (برج اژدها)

- ✓ آتشکده اژدها یا برج نورآباد تنها اثر باقی‌مانده از دوران اشکانیان در استان فارس و در غرب شهر نورآباد .
 - ✓ این برج در کنار یکی از راه‌های باستانی قرار گرفته است.
 - ✓ اثر از لحاظ شکل ظاهری مانند کعبه زرتشت و برج زندان سلیمان شهر پاسارگاد چهار گوش است، بلندای برج بیش از هفت متر و هر ضلع آن ۴ متر در پایین و ۴/۳ متر در بالا است.
 - ✓ سنگ‌های سفید به طول‌های مختلف بسیار دقیق و منظم بنا را پوشانده است.
- نکته:** در این برج آتش مقدس نگهداری می‌شد و از آنجا آتش را به سایر نقاط می‌بردند. آتشدانی نیز بر فراز برج وجود داشت.

قلعه ضحاک

- ✓ این بنا در نزدیک خراسانک (شهرستان هشتروند نزدیک میانه آذربایجان شرقی) قرار دارد.
 - ✓ عده‌ای از باستان‌شناسان بنای این قلعه را متعلق به مادها می‌دانند که بعدها نیز در دوران هخامنشی، اشکانی و ساسانی مورد استفاده قرار گرفته و در دوره‌های اسلامی به صورت دژ درآمدی است.
 - ✓ مهمترین قسمت این قلعه چهار طاق زیبایی است که مربوط به عهد ساسانی است. این چهار طاق به عنوان یک برج دیدبانی مشرف به دره‌ها و دشتهای اطراف کاربرد داشته است.
- نکته:** تزئینات و طرح‌های روی برج و بنای قلعه ضحاک دارای بافت‌های آجری زیبایی است.



برج نورآباد فارس (برج اژدها)



قلعه ضحاک

مدرس: علی رضا زادقناد.....درآمدی بر شناخت معماری ایران

معماری شیوه پارتی معادل دوره‌های سلوکیان، اشکانیان و ساسانیان



سه دوره مشخص آثار اشکانی عبارتند از:

۱. آثار دوره هلنی
۲. تلفیق آثار اقتباسی و خلق آثار اشکانی
۳. دوره انحطاط هنر اشکانی

ویژگی‌های آثار هنری این دوره:

۱. ترسیم خطوطی که گردش آزاد و نرم دارند.
۲. تخیلی بودن نقش‌ها و ایجاد فضای تصویری
۳. تغییر سابقه هنر آسیای غربی در چهره‌نگاری نیمرخ و جایگزین کردن هنر تمامرخ در پیکرتراشی و نقاشی و حجاری
۴. کاهش ظرافت‌های هنری جزئیات حجاری‌ها
۵. ساخت مجسمه‌های برنزی بزرگ
۶. اجرای نقاشی‌های دیواری
۷. تصاویری از جنگ خدایان، قربانی، شکار و ضیافت
۸. استفاده از هنر گچ‌بری در تزئین کاخ‌ها (کوه خواجه، هترا و ...) به صورت ترکیبی از هنر ایران و یونان.



تزئینات گچی دوره اشکانی

